

การถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จในการสอนภาษาบาลีของสำนักเรียน
วัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร
The Successful Lessons Learned from Pāli Language Teaching in
Wat Molilokkayaram School, Bangkokyai District, Bangkok

พระมหาวุฒิไกร ปุณฺณวุฒฺธิ (แจ่มพันธ์)

Phramaha Wutthikrai Punnavuddhi (Jampan)

สาขาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

The Master of Arts in Buddhist Studies degree, Graduate School, Mahachulalongkorn University, Thailand

E-Mail: wudthai.wutt@gmail.com

Received: September 11, 2021

Revised: December 4, 2021

Accepted: December 14, 2021

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนาการในการสอนภาษาบาลีของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร (๒) เพื่อศึกษาแนวทางการสอนที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (๓) เพื่อศึกษาการถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จในการสอนภาษาบาลีของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth-interview) ผลการวิจัยพบว่า การเรียนการสอนภาษาบาลีของวัดโมลีโลกยาราม เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.๒๓๕๓ และก่อกำเนิดเป็นสำนักเรียนใน พ.ศ.๒๕๑๕-๒๕๓๙ ในช่วง พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๕๔ เป็นยุคการเรียนการสอนภาษาบาลีรุ่งเรือง จนกระทั่ง พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๖๔ (ปัจจุบัน) การเรียนการสอนภาษาบาลีรุ่งเรืองมากที่สุด มีนักเรียนสูงสุด ๔๙๗ รูป อาจารย์สอน จำนวน ๓๖ รูป พ.ศ. ๒๕๖๓ นักเรียนรวมทุกชั้นประโยค สอบผ่านจำนวน ๒๕๖ รูป แนวทางการสอนมี ๓ แนวทาง คือ สอนแบบบรรยาย สอนแบบถามตอบ สอนแบบอุปมาอุปไมย คุณสมบัติผู้สอนคือ น่ารัก น่าเคารพ นายก้อย ฉลาดในการอธิบาย อุดหนุนต่อถ้อยคำ อธิบายได้แตกฉาน และแนะนำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม มีการบริหารจัดการโดยใช้ทฤษฎี ๔ M คือ (๑) คน (Man) (๒) เงิน (Money) (๓) วัสดุอุปกรณ์ (Material) (๔) การจัดการ (Management)

หลักสูตรการเรียนการสอนใช้หลักสูตรบาลีสนามหลวงซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส วิธีการสอนมี ๓ ประการคือ (๑) ท่องจำ นักเรียนชั้นไวยากรณ์ใช้วิธีการสอนแบบท่องจำ เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ง่ายและรวดเร็ว เป็นการสั่งสมความรู้ฝึกสมองให้จดจำ (๒) วิธีการสอนแบบลงมือปฏิบัติ คือฝึกทำปัญหา (๓) วิธีการสอนแบบคิดวิเคราะห์ คือการฝึกแต่งฉันทภาษาบาลีและฝึก

เขียนร้อยแก้วภาษาบาลี อุปกรณ์ในการเรียนการสอนคือ อาจารย์ ใช้คอมพิวเตอร์และจอโปรเจคเตอร์ กิจกรรมประกอบการเรียนการสอน คือ การทำแบบฝึกหัด กิจกรรมบรรยายธรรมและกิจกรรมจิตอาสา การวัดประเมินผลการเรียนการสอน คือ (๑) โดยข้อสอบอาจารย์สอนในห้องเรียน (๒) โดยข้อสอบเจ้าสำนักเรียน (๓) โดยข้อสอบสนามหลวง แนวทางแก้ปัญหา คือ สร้างแรงจูงใจ เพิ่มศักยภาพนักเรียน ให้มีความรู้ภาษาบาลีเพิ่มขึ้น แก้ปัญหาภูมิหลังของนักเรียนทิศทางการเรียนภาษาบาลีในอนาคต (๑) ควรมีพระราชบัญญัติการศึกษาพระปริยัติธรรม (๒) ควรเพิ่มวิชาสนทนาภาษาบาลี (๓) ควรผสมผสานภาษาอังกฤษ (๔) ควรเพิ่มการเรียนพระไตรปิฎก

คำสำคัญ: การถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จ; การสอนภาษาบาลี;
สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม

Abstract

In this research, three objectives were purposely made: (1) to study the origin and the development of Pāli Language teaching in Wat Molilokkayaram School, Bangkokyai district, Bangkok, (2) to study the ways of teaching which appeared in Buddhist scriptures, and (3) to study the successful lessons learned from Pāli Language teaching in Wat Molilokkayaram School, Bangkokyai district, Bangkok. This is a qualitative research done by studying data from documents and in-depth interviews. The results of the research were found that the teaching of Pāli Language in Wat Molilokkayaram was approximately initiated since the year of 2353, B.E., and the school was established during the years of 2515 – 2539 B.E., wherein the years of 2515-2539 B.E., was somehow regarded as the time of more progressive teaching of Pāli Language. The educational era of Pāli Language from the year 2555 B.E., to the present of 2564 B.E., has been being considered as the most prosperous period. At best, there are numbers of 497 Buddhist monk students, 36 Buddhist monk teachers, and the Buddhist monk students who passed all classes were of 256 in total numbers in the year of 2563 B.E. In teaching methods, three styles were found: description, question and answer and metaphor. It appears the teachers are of lovable, respectable, adorable characters, where they act as tireless counselors and listener, being able to deliver deep discourses showing the benefit to all students. The administration theory carried out by Wat Molilokkayaram School is of 4Ms: (1) Man (2) Money (3) Material and (4) Management.

The curriculum used for teaching is prescribed by the department of Sanam Luang Pāli language covering the contents in Tipiṇṇaka, commentaries, sub-commentaries and extra-literary Works. There are three teaching methods as follows: (1) memorizing: grammar-class students use memorization as an easy and rapid way of collecting knowledge in mind, (2) taking action or being trained to solve the problems, (3) analyzing or being trained to compose the poem and the prose through Pāli language. The teaching equipments are of teachers, computers, and projector screens. Doing exercises, Dhamma preaching and volunteering are the activities of the given classes. The ways of class evaluation are: (1) the teachers' examination in the classroom is used, (2) the examination is conducted by the master of Wat Molilokkayaram School, and (3) Sanam Luang examination is followed. The ways to solve the problems require the motivation where the increasing the students' ability to have deep knowledge of Pāli language and the solution to the students' background problems are regularly followed up. The future directions of studying Pāli language need the following regulations: (1) the Education Act of Phra Pariyattidhamma Studies issued by Thai Parliament should be provided, (2) the teaching subject of Pāli language conversation should be performed, (3) the integration of Pāli language with English language should be made, and (4) Tipiṇṇaka studies should be enhanced.

Keywords: Successful lessons learned; Pali language teaching;
Wat Molilokkayaram.

บทนำ

ในสมัยพุทธกาล องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงให้ความสำคัญในด้านการประกาศพระศาสนาธรรม^๑ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสแก่พระอรหันต์ ๖๐ องค์ ข้อความว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก”^๒ การศึกษาของคณะสงฆ์

^๑ พระพุทธศาสนามีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ (๑) ศาสนวัตถุ หมายถึง วัตวอาราม โบสถ์ วิหาร สถูป เจดีย์ พระพุทธรูป สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนา (๒) ศาสนพิธี หมายถึง พิธีกรรม ระเบียบ ประเพณีทางพระพุทธศาสนา เช่น พิธีทำบุญ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามะกะ พิธีบวช พิธีทอดกฐิน ทอดผ้าป่า (๓) ศาสนบุคคล หมายถึง บุคคลในพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระภิกษุ สามเณร พุทธศาสนิกชน (๔) ศาสนธรรม หมายถึง หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา กล่าวโดยย่อ ได้แก่ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิแลปัญญา ที่มา, เดือน คาคี, ศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๔.

^๒ วิ.ม.(ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

สมัยพุทธกาลนั้น ศึกษาได้จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรงหรือศึกษาจากพระอรหันตสาวก แล้วท่องจำ (มุขปาฐะ) นี่เป็นการเรียนหลักธรรมเรียกว่า คันถฐะ เรียนแล้วนำไปปฏิบัติ นี้เรียกว่า วิปัสสนาธุระ ภายหลังเมื่อพระพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว เหล่าสาวกก็ได้ทำการสังคายนาพระธรรมวินัยขึ้น โดยมีพระมหากัสสปะเป็นประธานในครั้งนั้นและได้รวบรวมเอาหลักพระธรรมวินัยไว้เป็นหมวดหมู่ รวมแล้วเรียกว่า “พระไตรปิฎก” ครั้งแรกยังคงทรงจำสืบทอดกันมาด้วยวิธี “มุขปาฐะ” จนถึง การสังคายนาครั้งที่ ๕ จึงมีการจารึกลงในใบลานไว้เป็นหลักฐานด้วยภาษาบาลี หรือภาษามคธ ทั้งนี้ ทรงเล็งเห็นว่ากาลภายหน้านั้น พระธรรมคำสอนต่าง ๆ พุทธบริษัทของพระองค์จะไม่สามารถจำธรรมคำสอนในพระไตรปิฎกไว้ไม่ได้ทั้งหมด จึงเปลี่ยนจากการท่องจำอย่างเดียวมาจารึกไว้ด้วยภาษาบาลี ตั้งแต่นั้นมา

ต่อมาพระภิกษุสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายเถรวาท จึงหันมาศึกษาภาษาบาลีให้เป็นความรู้พื้นฐานก่อน จากนั้นจึงศึกษาพระไตรปิฎกต่อไป ทั้งนี้เพื่อเป็นความรู้คู่ใจไปสู่อะไรก็ตาม เพราะพระไตรปิฎกนั้นจารึกเป็นภาษาบาลี ถ้าไม่ได้เรียนก็ไม่สามารถแปลได้ และที่สำคัญ เพื่อรักษาพระธรรมวินัยดั้งเดิมของพระพุทธองค์ไม่ให้คลาดเคลื่อนหรือวิปลาสไปตามยุคสมัย เมื่อพระพุทธศาสนาได้เจริญแพร่หลายไปยังนานาประเทศ จึงมีการคัดลอกพระไตรปิฎกไว้เป็นภาษาของตนในแต่ละประเทศที่มีความสนใจในพระธรรมของพระพุทธองค์ ทั้งนี้เพื่อเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น และสามารถถ่ายทอดคำสอนนั้นออกมาอย่างถูกต้องตรงตามพุทธประสงค์

การศึกษาพระปริยัติธรรมกล่าวได้ว่ามีมานาน และภายหลังการสังคายนาครั้งที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราชจัดส่งพระภิกษุสงฆ์ไปประกาศพระพุทธศาสนาในดินแดนต่าง ๆ รวมทั้งดินแดนสุวรรณภูมิด้วย ซึ่งวิธีการสอนและตำราประกอบการเรียนการสอนก็แตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย แต่ส่วนใหญ่การเรียนการสอนก็คงจะไม่ใช้การนำเอาพระไตรปิฎกทั้งหมดมาศึกษา แต่อาจจะเอาเนื้อหาตอนหนึ่งในพระไตรปิฎกมาศึกษาบ้าง หรือนำเอาคัมภีร์ชั้นอรรถกถาที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎกมาศึกษาบ้าง ผลจากการเล็งเห็นการไกลของพระมหาเถระในอดีต นับตั้งแต่การสังคายนาครั้งที่ ๑ จนถึงปัจจุบันนี้ซึ่งได้มีการศึกษาภาษาบาลี อันเป็นภาษาที่จารึกคำสอนของพระพุทธองค์นั้น จึงทำให้พระพุทธศาสนายังคงดำรงมั่นและเจริญแพร่หลายมาตราบเท่าทุกวันนี้^๓

จากความสำคัญถึงหลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้บรรจุไว้ในพระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลี จึงเป็นเหตุให้พระสงฆ์ต้องศึกษาภาษาบาลีให้ชัดเจนจึงจะเข้าใจและเข้าถึงรากฐานศัพทมูลที่เป็นหลักธรรมแท้ ๆ ได้ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยารามแห่งนี้เป็นสำนักที่สนับสนุนการเรียนการสอน

^๓ Phaidum, “การศึกษาพระปริยัติธรรม”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=๓๙๕๘๗๕> [๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๓].

ภาษาบาลีอย่างเต็มที่ อีกประการคือสืบเนื่องจากบูรพาจารย์ที่เป็นอดีตเจ้าอาวาส ได้เป็นแบบแผนในการสอนภาษาบาลีมาตั้งแต่สมัยเจ้าอาวาสรูปที่ ๒ คือสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ขุน) ปี พ.ศ.๒๓๕๓-๒๓๗๔ เนื่องจากท่านเป็นพระอาจารย์ถวายพระอักษรในเบื้องต้นแต่พระเจ้าแผ่นดินถึง ๒ รัชกาล คือรัชกาลที่ ๓ และรัชกาลที่ ๔ แต่การสอนภาษาบาลียังไม่ปรากฏชัดเจน พอมาถึงยุคสมัยเจ้าอาวาสรูปที่ ๓ คือ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฉิม) ปี พ.ศ.๒๓๗๕-๒๓๙๓ หลักฐานปรากฏชัดเจนในเรื่องของการสอนภาษาบาลี เพราะท่านเป็นผู้ชำนาญเชี่ยวชาญภาษาบาลีอย่างมากและเป็นนักปราชญ์ฝ่ายบาลี^๕

ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงปรับเปลี่ยนไปตามอายุตามเวลาเรื่อย ๆ จนกระทั่งเกิดเป็นสำนักเรียนอย่างเป็นทางการ คือ เจ้าอาวาสรูปที่ ๑๑ พระรัตนมุนี (โสม ปญญาวุฑโฒ ป.ธ.๗) พ.ศ.๒๕๑๕-๒๕๓๙ เกิดเป็นสำนักเรียนนุสรณ์แรก ที่มีการทุ่มเทเอาใจใส่ในการเรียนการสอนภาษาบาลีอย่างมาก แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร สืบเนื่องมีอุปสรรคในเรื่องของบุคลากรที่เป็นครูสอนบ้าง เจ้าสำนักเรียนเองก็อาพาธบ้าง จนเป็นเหตุให้ผลการเรียนขาดประสิทธิภาพ^๖ พอมาถึงยุคเจ้าอาวาสรูปที่ ๑๒ คือ พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปถุญญ ป.ธ.๘) ปี พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๕๔ เจ้าสำนักเรียนรูปที่ ๒ ถือเป็นยุคบาลีรุ่งเรืองขึ้นอีกครั้งหนึ่ง จากที่มีนักเรียนสอบได้ ๓-๔ รูป และมีพัฒนาการสอบได้สูงสุด ถึง ๑๐๒ รูป นับว่ามีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง พอถึงยุคสมัยเจ้าอาวาสรูปที่ ๑๓ คือ พระธรรมราชานุวัตร (สุทัศน์ วรทสสี ป.ธ.๙) ปี พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๖๔ (ปัจจุบัน) กล่าวได้ว่าเป็นยุคที่บาลีมีความรุ่งเรืองที่สุด มีผู้สอบได้มากที่สุดในประเทศไทย สูงสุดถึง ๒๕๖ รูป^๗ เพราะความทุ่มเทเอาใจใส่ของเจ้าสำนักเรียน มีความเสียสละ มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ สืบถอดเจตนารมณ์ของบูรพาจารย์ จนทำให้สำนักเรียนภาษาบาลีมีความมั่นคงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจในเรื่องของการเรียนการสอนภาษาบาลีของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม แห่งนี้ ที่มีการพัฒนาการมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำมาเสนอเป็นรูปแบบการถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จในการสอนภาษาบาลีของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม ซึ่งมองเห็นความสำคัญของเรื่องการศึกษา และนำเสนอเป็นอย่างยิ่ง ตั้งแต่สมัยยุคต้น ๆ ของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยารามแห่งนี้ มีการสอบบาลี

^๕ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม, วันมหาเพริยญธรรม ประจำปี ๒๕๖๒ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม, (นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๒), หน้า ๕๗.

^๖ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม, วันฉลองเพริยญธรรม ประจำปี ๒๕๖๐ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม, (นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๐), หน้า ๓๑.

^๗ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม, วันฉลองเพริยญธรรม ปี ๒๕๕๗ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๒๑-๒๒.

^๘ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม, วันมหาเพริยญธรรม ประจำปี ๒๕๖๓ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม, (นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๓), หน้า ๑๒๒.

มากขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันนี้ เป็นเพราะอะไร มีเทคนิคการเรียนการสอนอย่างไร จึงสอบได้มากที่สุดในประเทศ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษากำเนิดและพัฒนาการในการสอนภาษาบาลีของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร
๒. เพื่อศึกษาแนวทางการสอนที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
๓. เพื่อนำเสนอการถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จในการสอนภาษาบาลีของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร

วิธีการศึกษา

บทความเรื่อง “การถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จในการสอนภาษาบาลีของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร” “เป็นการวิจัยคุณภาพ” (Qualitative research) โดยแบ่งการวิจัยเป็นลักษณะเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังต่อไปนี้

๑. **ศึกษาข้อมูลขั้นปฐมภูมิ** ได้แก่ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาษาไทย พ.ศ.๒๕๓๙ หนังสือประวัติวัดโมลีโลกยาราม หนังสือการเรียนการสอนสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม หนังสือวันมหาเปรียญสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม หนังสือกว่า ๒๐๐ ปี ประวัติศาสตร์ปริยัติธรรมที่ยังมีชีวิต วัดโมลีโลกยาราม

๒. **ศึกษาข้อมูลด้านทุติยภูมิ** ได้แก่ วรรณคดีภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วารสาร สิ่งพิมพ์ บทความวิจัย งานวิจัย ทั้งเอกสารภาษาไทยและเอกสารภาษาอังกฤษ รวมถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (อินเทอร์เน็ต)

๓. **สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)** เพื่อค้นหาแนวทางการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๐ รูป/คน ได้แก่กลุ่มพระภิกษุสงฆ์และฆราวาส จำนวน ๑๕ รูป/คน กลุ่มผู้บริหารและกลุ่มผู้ชำนาญการ จำนวน ๕ รูป

๔. **วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารการสัมภาษณ์** เพื่อการถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จในการสอนการวัดผลประเมินผล การบริหารจัดการสำนักเรียน วิธีการแก้ปัญหาการเรียนการสอน และทิศทางการเรียนการสอนภาษาบาลีในอนาคต

๕. **สรุปนำเสนอผลบทความ** องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการศึกษา

กำเนิดและพัฒนาการในการสอนภาษาบาลีของวัดโมลีโลกยาราม เริ่มตั้งแต่เจ้าอาวาสรูปที่ ๓ แห่งวัดโมลีโลกยาราม คือ สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (ขุน) ปี พ.ศ.๒๓๕๓-๒๓๗๔ และก่อกำเนิดเป็นสำนักเรียนอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ยุคสมัยเจ้าอาวาสรูปที่ ๑๑ คือ พระรัตนมุนี (โหมม ปรณฺญาวุฑฺโฒ ป.ธ.๗) และก่อกำเนิด พ.ศ.๒๕๑๕-๒๕๓๙ ต่อมาเจ้าอาวาสรูปที่ ๑๒ คือ พระพรหมกวี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ ป.ธ.๘) พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๕๔ เป็นยุคการเรียนการสอนภาษาบาลีรุ่งเรือง จนกระทั่งยุคสมัยเจ้าอาวาสรูปที่ ๑๓ คือ พระธรรมราชานุวัตร (สุทัศน์ วรทสฺสี ป.ธ.๙) พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๖๔ (ปัจจุบัน) การเรียนการสอนภาษาบาลีรุ่งเรืองมากที่สุด มีนักเรียนสูงสุด ๔๙๗ รูป อาจารย์สอน จำนวน ๓๖ รูป พ.ศ.๒๕๖๓ นักเรียนรวมทุกชั้น ประโยค สอบผ่านจำนวน ๒๕๖ รูป ด้วยนโยบายของเจ้าสำนักมีการบริหารทุ่มเทเอาใจใส่และสืบทอดปณิธานของบูรพาจารย์ จนเป็นเหตุให้มีพระภิกษุสามเณรเดินทางมาศึกษาภาษาบาลีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มากถึง ๔๙๗ รูป และสอบได้มากที่สุดในประเทศไทยมากกว่า ๒๕๖ รูป จึงเกิดเป็นประวัติศาสตร์ที่น่าจดจำแห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้

การสอนที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนานี้ พระพุทธองค์มีวิธีการสอนอย่างเป็นระบบ การสอนแบบบรรยายให้ผู้เรียนได้เห็นภาพ ได้คิดไปตามการสอนแบบถามตอบ การสอนไปด้วยถามไปด้วย เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนและทำให้ผู้เรียนมีสติคิดตามเพิ่มความเข้าใจเพราะมีการใช้ความคิดอยู่ตลอดเวลา การสอนแบบอุปมาเป็นวิธีการสอนที่นำเรื่องที่เป็นนามธรรมมาเปรียบเทียบกับเห็นเป็นรูปธรรมทำให้ผู้เรียนเกิดอรรถรสในคำสอนไม่เบื่อในการฟัง เพิ่มความมั่นใจให้ผู้เรียน คุณสมบัติของผู้สอนซึ่งต้องเป็นพหูสูตรมีความรู้ความเข้าใจแตกฉานในเรื่องที่สอนถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้เข้าใจง่ายนอกจากนั้นท่าทีของอาจารย์ต้องเป็นกัลยาณมิตรเพื่อสร้างความผ่อนคลายให้กับผู้เรียน ผู้สอนต้องมีบุคลิกภาพที่ดีร่างกายสะอาด ก่อให้เกิดความน่าเลื่อมใส

การถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จในการสอนภาษาบาลีของสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เป็นการเรียนการสอนที่อยู่ภายใต้ตามหลักสูตรของแม่กองบาลีสนามหลวง ต่อจากนั้นแต่ละสำนักเรียนก็ได้มีการบริหารจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ซึ่งวัดโมลีโลกยารามนี้ ได้มีระบบการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบและด้วยความเอาใจของของเจ้าสำนักเรียนและครูสอนจนเกิดเป็นผลสัมฤทธิ์มีผู้สอบได้มากที่สุดในประเทศด้วยการระบบการที่มั่นคง จะได้สรุปไปที่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. เนื้อหาการเรียนการสอนภาษาบาลี มีหลักสูตรการเรียนการสอนมีความครบถ้วน คือ มีแผนกนักธรรมตรี-โท-เอก มีแผนกบาลี ตั้งแต่ชั้น ประโยค ๑-๒ ถึง ชั้นเปรียญธรรม ๙ ประโยค การเรียนการสอนใช้หลักสูตรบาลีสนามหลวงมีเนื้อหาครอบคลุมในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส

๒. วิธีการเรียนการสอนภาษาบาลีมีบรรยากาศปรโตโฆสะคือผู้บริหารที่เป็นเจ้าสำนักเรียน หรือ ครูผู้สอนภาษาบาลีเป็นแบบอย่างและมีการวางระบบการสอนอย่างชัดเจน นักเรียนบาลีในสำนักเรียน มีทุกประโยคเป็นปรโตโฆสะ โยนิโสมนสิการ ได้แก่ นักเรียนมีความตั้งใจศึกษาวิเคราะห์พิจารณาจาก ความรู้ที่ครูมอบให้และการฝึกทำแบบฝึกหัด นอกจากนี้ใช้หลักการ (๑) ท่องจำ นักเรียนชั้นไวยากรณ์ ใช้วิธีการสอนแบบท่องจำ เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ง่ายและรวดเร็ว เป็นการสั่งสมความรู้ฝึกสมองให้จดให้จำ (๒) วิธีการสอนแบบลงมือปฏิบัติ คือฝึกทำแบบฝึกหัด (๓) วิธีการสอนแบบคิดวิเคราะห์ คือการฝึกแต่ง ฉันทภาษาบาลีและฝึกเขียนร้อยแก้วภาษาบาลี

๓. สื่ออุปกรณ์ที่ใช้ในการสอนภาษาบาลี ก็มีสื่อหลักที่มีความมั่นคง คือ

- ๑) ครูผู้สอน มีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาหลักสูตร-การสอน
- ๒) ตำราเรียน มีความหลากหลาย คือใช้ตำราเรียนต่างสำนักในการเทียบเคียงสำนวนแปล
- ๓) เทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์การนำเสนอ อินเทอร์เน็ต

๔. กิจกรรมประกอบการเรียนการสอน หลัก ๆ แบ่งออกเป็น ๓ ประการ คือ

- ๑) การทำแบบฝึกหัด ได้แก่ การท่องสูตร และการแปล-บรรยายหน้าชั้นเรียน
- ๒) การบรรยายธรรม ได้แก่ เป็นพิธีกรในกิจกรรมของวัด การแสดงพระธรรมเทศนา
- ๓) จิตอาสา ได้แก่การทำความสะดวกเสนาสนะ

๕. การวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนภาษาบาลี คือ

- ๑) โดยข้อสอบอาจารย์สอนในห้องเรียน
- ๒) โดยข้อสอบเจ้าสำนักเรียน
- ๓) โดยข้อสอบสนามหลวง

๖. แนวทางการแก้ไขปัญหาในการสอนภาษาบาลี มีการสร้างแรงจูงใจ การแก้ปัญหาการเรียน แก้ปัญหาที่ภูมิหลังของนักเรียน แก้ไขที่สติปัญญาของผู้เรียนด้วยการให้เพิ่มความขยันแปล-เขียนบ่อย ๆ อาจารย์ผู้สอนให้ความเอาใจใส่ หากไม่เข้าใจได้มีการสอนตัวต่อตัว แก้ไขเนื้อหาที่ยาก แก้ไขที่ตัวนักเรียน ที่ขาดเรียนบ่อย ทำโทษโดยการเพิ่มภาระงาน แก้ไขเวลาให้เหมาะสมกับนักเรียน

๗. แนวทางการเรียนการสอนภาษาบาลีในอนาคต มีแนวคิดในเรื่องของ พ.ร.บ.การศึกษา พระปริยัติธรรม การเรียนการสอนผสมกับรายวิชาทางโลก พัฒนาการสอนแบบสนทนาภาษาบาลี การเรียนที่มีพระไตรปิฎกเป็นตัวตั้ง การขยายช่องทางการศึกษาให้เปิดกว้างมากขึ้น การเรียนภาษาบาลี ทางออนไลน์ ปรับปรุงสำนวนภาษาใหม่ให้เข้าใจง่ายเหมาะสมกับสมัยใหม่ยิ่งขึ้น ปรับระยะเวลาการเรียน ไม่จำกัดอยู่ในกรอบการเรียนเพื่อสอบ พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะผู้ปกครองให้ความเอาใจใส่สนับสนุน ให้มีสำนักเรียนบาลีในเขตปกครองของตน เพิ่มแรงจูงใจให้พระภิกษุสามเณรให้ความสนใจในการเรียน ภาษาบาลี

๘. วัดโมลีโลกยารามมีระบบการบริหารโดยใช้ทฤษฎี 4 M คือ

- ๑) คน (Man) ได้แก่ผู้บริหาร คณาจารย์
- ๒) เงิน (Money) ศรัทธาของประชาชน
- ๓) วัสดุอุปกรณ์ (Material) อุปกรณ์ในการเรียนการสอน
- ๔) การจัดการ (Management) บริหารจัดการโครงสร้างหน้าที่ สอดคล้อง

ทั้งหมดนี้เป็นระบบการบริหารของเจ้าสำนักเรียน ครูผู้สอน และนักเรียนภาษาบาลี ได้ลงมือปฏิบัติจนเกิดเป็นผลสำเร็จสูงสุดมีนักเรียนเดินทางมาศึกษาเล่าเรียนเพิ่มมากขึ้น และมีผลต่อนักเรียนที่ลงมือปฏิบัติแล้ว ประสบความสำเร็จในแต่ละชั้นประโยคเป็นเหตุให้เป็นสำนักเรียนที่โดดเด่นทางการสอนภาษาบาลีที่มีผู้สอบได้มากที่สุดในประเทศไทย

บทสรุป

สำนักเรียนวัดโมลีโลกยารามผ่านกาลเวลามาตั้งแต่ยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นมีพระราชอาณัติสมณศักดิ์สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ถึง ๒ รูปอันเป็นนิมิตหมายถึงความรุ่งเรืองในอนาคตจนกระทั่งถึงยุคของพระธรรมราชาอนุวัตร (สุทัศน์ วรทสฺสี) เป็นยุคที่การเรียนการสอนภาษาบาลีรุ่งเรืองอย่างมากมีนักเรียนภาษาบาลี ๔๘๗ รูป ในปี พ.ศ.๒๕๖๓ สอบได้ทุกชั้นประโยคจำนวน ๒๕๖ รูป ขึ้นไวยากรณ์เน้นการท่องจำเป็นหลักเพื่อเป็นคลังความรู้ไว้ในสมองเมื่อต้องการใช้ในวิชาแปลภาษาบาลีหรือวิชาแต่งภาษาบาลีสามารถหยิบมาใช้ได้ตลอดเวลาไม่ต้องกลับไปเปิดหนังสือ เน้นความต่อเนื่องของการเรียนการสอนลงมือปฏิบัติแบบฝึกหัดโดยมีหลักปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ พร้อมทั้งการบริหารด้วยทฤษฎี ๔ M คือ (๑) คน (Man) (๒) เงิน (Money) (๓) วัสดุอุปกรณ์ (Material) (๔) การจัดการ (Management)

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

๑) รัฐบาลจัดสรรงบประมาณผ่านสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต้องตั้งนิยภัตรครูสอนภาษาบาลีตามวุฒิปริญญา

๒) รัฐบาลจัดสรรงบประมาณผ่านสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต้องรัฐบาลควรสนับสนุนการศึกษาภาษาบาลีให้เป็นรูปธรรม

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ศึกษาการคงอยู่ในเพศบรรพชิตของเปรียญธรรม ๙ ประโยค

๒) ศึกษาการดำเนินชีวิตในเพศบรรพชิตของนักศึกษาภาษาบาลี

บรรณานุกรม

เดือน คำดี. ศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม. วันมหาเปรียญธรรม ประจำปี ๒๕๖๒ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม.

นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๒.

_____ . วันฉลองเปรียญธรรม ประจำปี ๒๕๖๐ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๐.

_____ . วันฉลองเปรียญธรรม ปี ๒๕๔๗ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗.

_____ . วันมหาเปรียญธรรม ประจำปี ๒๕๖๓ สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๖๓.

Phaidum. “การศึกษาพระปริยัติธรรม”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=๓๙๕๘๗๕> [๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๓].